

ILMATSALU LINNUSTIKUST

Uku P a a l

Vilja 12, Tartu, 50304

Kokkuvõte. Ilmatsalu ümbruses on linnuvaatlusi tehtud aastatel 1992–2002. Koos varem avaldatud andmetega on vaatlusalal registreeritud 201 linnuliiki, neist pesitsejaid üle 120 liigi. Artiklis esitatakse ka rida huvitavamaid vaatlusi.

Ilmatsalu kalatiigid ja selle lähiümbrus on Tartumaa linnumeeste seas juba aastaid üks populaarsemaid vaatluskohti, maastiku mitmekesisus ja sellega kaasnev rikas linnustik teevad ala linnuharrastajatele kütkestavaks. Siin on Tartumaal üks olulisemaid veelindude rändepeatuspaiku ning osa vaatlusalast kattub Eesti Ornitoloogiaühingu poolt planeeritava Kärevere linnuhoiuvalaga.

Käesolevas artiklis tehakse lühike kokkuvõte Ilmatsalu ümbruse linnustikust ning esitatakse huvitavamad vaatlused lühikeste kommentaaridega. Täieliku liiginimestiku võib leida internetist Tartu Linnuklubi kodulehelt aadressilt www.hot.ee/tartulinnuklubi

Vaatlusala ja meetodika

Ilmatsalu asub Tartust umbes 10 km läänes, UTM ruudu ME3c3 edelanurgas. Linde vaadeldi peamiselt umbes 2 km² suuruse kogupindalaga Ilmatsalu kalamajandi (OÜ Ilmatsalu Kala) tiikidel ja Ilmatsalu paisjärvel. Kalatiigid on eraldatud kõrgemate teeribadega, seetõttu on siin väga hõlbus liikuda ja hea nähtavus. Tiikidevahelised roostiku- ja põõsasribad on sobivad pesitsus- ja peitumiskohad nii veelindudele kui ka värvulistele. Uurimisalasse jäävad ka Ilmatsalu asula ja põllud, Laugesoo idaserv ning metsad kuni Tüki küla ja Tallinna maanteeeni (1–2 km tiikidest).

Vaatlusandmed on kogutud aastatel 1992–2002 juhuvaatlustena peamiselt autori poolt, lisaks on kasutatud Riho Alepi, Jaanus Eltsi, Andres Kuresoo, Leho Luigujõe, Asko Lõhmuse, Riho Marja, Margus Otsa, Rene Ottessoni, Jan Siimsoni, Joosep Tuvi, *Viron Lintuseura* liikmete ja Ülo Väli vaatlusi.

Enamasti on vaatlusretked tehtud päikesetõusust lõunani, optikana on kasutatud binoklit ja vaatlustoru (suurendus 20–45x). Täpseid arvukushinnanguid pole antud seetõttu, et ala pole lindude pesitsusperioodil korrapäraselt külastatud. Kuna peatähelepanu on pööratud just veelindudele ja kurvitsalistele, siis teiste linnurühmade kohta on infot kogunenud vähem.

Ülevaade linnustikust

Liikide arv

Kuna vaatlusalal leidub palju erinevaid biotoope, on ka linnustik väga mitmekesine. Kokku on siin registreeritud 201 linnuliiki, neist tõestatud pesitsejaid üle 120 liigi. Siia hulka on arvestatud ka need liigid keda kohtas Johannes Peiker 1930. ja 1960. aastate vahelisel perioodil (Peiker 1962). Tema poolt registreeritud liikidest pole viimastel aastatel kohatud mudaneppi, tuuletallajat, võotkaku, värbkaku, roherähni, sini-rinda, võot-pöosalindu ja nõmmelookest. See-eest on uute pesitsejatena lisandunud sarvikpütt, viupart, kaelus-turteltuvi, kukkurtihane ja rooritsiklind.

Huvitavamad vaatlused

Järvekauri kohati tiikidel 10.06.02 (1 noorlind). **Tuttpütti** on alal pesitsenud kuni kaks paari, läbirändajaid on kohatud kuni 16 isendit päevas. **Hallpõsk-pütt** pesitseb mõnel aastal 1 paarina, läbirändel peatub kuni 4 isendit päevas. **Sarvikpüti** paar pesitses tiikidel 1996. a. (2 poega). **Väikepütti** nähti tiikidel 2001. ja 2002. a. suvel. **Kormorani** on tiikidel vaadeldud neljal korral (korraga kuni 3 isendit). Paaril aastal on pesitsenud **hüüp**. **Hallhaigur** on arvukas toitekülaline, loendatud kuni 70 isendit päevas. Üksikud isendid talvituvad soojematel talvedel. 2001. ja 2002. a. suvel nähti Ilmatsalu piirkonnas korduvalt ülelennul ja ka toitumas kahte **must-toonekurge**.

Alal pesitseb regulaarselt 1 paar **kühmnokk-luiki**, kuid 2001. aastal asus tiikide vahele pesitsema ka **laululuige** paar, emaslind ja 5 poega rõngastati kaelarõngastega. 2002. a. oli laululuikedel 2 poega. Läbirändel on laululuiki loendatud kuni 65 isendit, **väikeluiki** kuni 450 isendit päevas (08.04.00). Haruldastest hanedest on kohatud **lühinokk-hane** (2002. a. mais), **väike-laukhane** (17.–21.09.90), ja **kanada lagle** (27.03.93) üksikisendeid. Sisemaal haruldast **hallhane** nähti 24.07.94 ja **ristparti** (2 is.) 22.09.02. **Viupardi** päevane rändemaksimum on olnud 300 isendit (22.04.94), 2002. a. juulis oli tiikidel viupardi 6-pojaline pesakond koos vanalinnuga ja läheduses viibis veel 2 ärevat vanalindu. Kõige arvukam pardiliik on **sinikael-part** (700 paikset isendit 05.08.94). **Punapea-varti** võib tiikidel pesitseda kuni 1 paar aastas, läbirändel on kohatud kuni 130 lindu (04.11.00). **Tuttvardi** pesakondi on loendatud kuni 15 aastas, läbirändel peatuvaid isendeid päevas kuni 200. **Merivarti** on vaadeldud kahel sügisel. 28.06.02 peatus tiikidel hiline **väikekoskel**.

Merikotkaid käib tiikidel toitumas kuni 5 lindu päevas. Kahel korral on kohatud **must-harksaba** (1990. a. ja 11.05.97) ning kahel sügisel on nähtud **rabapistriku** (17.09.01, 06.09.02). **Rooruika** võib alal pesitseda kuni 2 paari, 1 isend talvitus Ilmatsalu paisjärve ääres 2001/2002 talvel. 10.06.02 häälitseis tiikide ääres **väikehuik**, 1995. a. suvel kuuldi alal **pöldvutti**. **Taita** pesitseb alal kuni 1 paar, **lauku** kuni 15 paari aastas. Läbirändavaid laukusid on loendatud kuni 350 (16.04.93).

Põnevad on rannikukurvitsate kohtamised Ilmatsalus: **leeterisla** – 1 is. 24.09.01, **vöotsaba-vigle** – 1 is. 06.09.02 ja **veetallaja** – 18-isendiline salk 22.05.93 tiikidel. Arvukaim läbirändav kurvitsaline on **kiivitaja**, keda on mitmel sügisel loendatud kuni 1000 lindu päevas. **Rüüta** on nähtud kuni 500-isendilise parvena, **mudatildrit** 200, **tutkast** 100, **alpi rislat** 60 ja **tikutajat** kuni 50 isendit päevas. Tavalised on ka **plüü**, **väikerisla**, **kõvernokk-risla**, **värbrisla**, **mustsaba-vigle**, **tumetilder**, **heletilder**. **Lammitildrit** on kohatud vaid 2002. a. mais (1 is.). Kahel aastal on kevade ti kohatud **tõmmukajakat**, juulis-augustis nähakse **räuska** (4 vaatlust).

Kaelus-turteltuvid pesitsevad Ilmatsalu alevikus kuni 5 paarina. 2001. a. detsembris vaadeldi talvitumas 4 **jäälindu** ja 1 **käblikut**, ühel korral on talvitunud ka **metsvint**. Läbirändajatest on huvitavad **roohabe-ka** (1999) ja **koldvindi** (17.08.02) kohtamine. **Kukkurtihast** võib mõnel aastal tiikide vahel pesitseda kuni 5 paari, **roo-ritsiklindu** kuni 2 paari.

Tänuavaldused. Autor tänab kõiki vaatlejaid kelle andmeid on kasutatud ning samuti Asko Lõhmust ja Ülo Välit artikli redigeerimisel osutatud abi eest.

On the bird fauna of Ilmatsalu

Based on observations from 1992–2002, the paper gives an overview about the bird fauna in the surroundings of Ilmatsalu (26°33' E, 58°24' N; Tartu county). Considering also the previously published data, 201 bird species have been recorded in the area, including more than 120 breeding species. The most interesting observations are presented.

Kirjandus: Peiker, J. 1962: Ilmatsalu küla haudelinnustikust. Käsikiri EOÜ arhiivis.